

Komunálne voľby 2014 - Analýza volebných koalícií v rámci volieb primátorov v Bratislave a v Trnave

Local Election 2014 - Analysis of the Political Party Coalition in Election of Mayors in Bratislava and in Trnava

Dalibor Mikuš

Abstract

Local elections represent an important pillar of the democratic system of government in which citizens choose their representatives in the mechanism of municipal self-government issues. In our contribution we deal with the results of the municipal elections in 2014. Analysis of electoral block of political parties which were formed within the framework of the electoral process in selected regional cities will be the crucial object of our interests. We focus if parties were parties successful in the process of proposing their own candidates for the post of mayor. We compare these results with parliamentary ones in 2012 while pointing out the differences within selected regional cities.

Keywords: local election, political parties, coalition

Úvod

Každé demokratické zriadenie rozvíja svoje hodnoty v rámci jednotlivých zložiek štátu. Komunálnu úroveň môžeme považovať za jednu z kľúčových oblastí, ktoré majú priamy dopad na životy občanov, čo by sa malo automaticky prejavovať vo vysokej miere participácie pri volebných aktoch. Napriek tomu komunálne voľby neustále z hľadiska volebnej účasti zostávajú v tieni parlamentných volieb, pričom občania im neprikladajú dostatočný význam. Z pozície volebných aktérov v podobe politických strán však presadenie záujmov na tejto úrovni zohráva dôležitý prvok, čo sa odráža vo vzniku koalícií s cieľom maximalizácie zisku a presadenia vlastných kandidátov. V nasledujúcej časti sa tak v rámci racionálnej postupnosti krokov zameriame na komunálne voľby z hľadiska ich dôležitosti a aktivitou politických strán pri vytváraní účelových zoskupení s cieľom úspešnej kandidatúry nominantov. Analýzou a komparáciou sa budeme snažiť dospieť k záverom, či volebné koalície vo vybraných krajských mestách Bratislava a Trnava využili svoj potenciál a akú úlohu zohrali pri presadení jednotlivých kandidátov na primátorov.

Komunálne voľby v hierarchii volebných aktov na Slovensku

Inštitút volieb predstavuje jeden zo základných predpokladov demokratického zriadenia. Občania sa prostredníctvom nich zúčastňujú na výkone moci na rôznych úrovniach vládnutia, keď rozhodujú o svojich zástupcoch formou aktu priamej volebnej participácie. Voliči tak majú svojou účasťou možnosť prejaviť vlastnú vôľu a uplatniť individuálny hlas v procese výberu kandidátov (Spáč, 2010). Voľby sú formou procedúry so stanovenými a uznanými pravidlami, v ktorej všetci obyvatelia alebo ich časť vyberá jednu alebo viac osôb do určitého orgánu. Naopak pre predstaviteľov moci inštitút volieb znamená možnosť obnovenia svojej legitimity zo strany verejnosti, čím dochádza k naplneniu ďalšej zo súboru funkcií (Kováčová, 2010). V podmienkach Slovenskej republiky aktuálne existuje viacero druhov volebných aktov, ktoré napriek rôznemu charakteru a diferentnej kreačnej pôsobnosti naplňajú stanovené premisy. Z povahy skúmanej tematiky sa primárne zameriame na komunálne voľby, ktoré predstavujú najvýznamnejší prvok demokracie na lokálnej úrovni.

Proces participácie občanov na živote miestnych spoločenstiev v obciach a mestách prostredníctvom volebného aktu súvisí so spoločenskými zmenami v roku 1989, po ktorých sa vytvoril priestor pre realizáciu procesu decentralizácie a systému samosprávneho riadenia záležitostí na nižších úrovniach moci v územných jednotkách obcí. Z hľadiska kreovania samosprávnych orgánov došlo k zavedeniu procedúr vyplývajúcich z demokratických tradícií západoeurópskeho typu (Konečný – Konečný, 2009). Zákon č. 346/1990 Zb. o voľbách do orgánov samosprávy v znení neskorších predpisov stanovil špecifický charakter voľby, v ktorom si občania vyberajú svojich kandidátov pri vytváraní obecných alebo mestských zastupiteľstiev a rozhodujú o osobe nového starostu, respektíve primátora (Zákon o obecnom zriadení).

Význam samostatného spravovania záležitostí na miestnej úrovni sa odráža aj vo volebnej participácii občanov pri komunálnych voľbách. Ak sa zameriame na tento determinant, pri porovnaní ukazovateľov naprieč všetkými typmi volebných aktov v podmienkach Slovenskej republiky môžeme komunálne voľby zaradiť do prvej trojice najdôležitejších volieb spolu s parlamentnými a prezidentskými. Kritérium dôležitosti volieb sme vyvodili práve z ukazovateľa účasti voličov na volebnom procese. V komunálnych voľbách sa volebná účasť dlhodobo pohybuje na úrovni 50 % (48,3 % v roku 2014; 49,7 % v roku 2010; 47,7 % v roku 2006), pričom v porovnaní s dominantnými parlamentnými voľbami nenastal taký výrazný prepád ukazovateľa účasti po roku 1990¹³ (Štatistický úrad SR). Z hľadiska dôležitosti sa na ďalšom stupni prelínajú prezidentské voľby s komunálnymi, pretože v jednotlivých volebných rokoch bola účasť rozdielna, čo jasne ukazuje aj nasledujúca tabuľka.

Tabuľka č.1: Prehľad volebnej účasti v jednotlivých typoch volieb v SR od roku 1990

Rok/voľby	Parl. (%)	Kom. (%)	Reg.1.k (%)	Reg.2.k(%)	Prez.1.k (%)	Prez.2.k (%)	Euro (%)
1990	95,39	63,75					
1992	84,20						
1994	75,65	52,42					
1998	84,24	53,95					
1999					73,89	75,45	
2001			26,02	22,61			

¹³ V prvých parlamentných voľbách v roku 1990 dosiahla účasť historické číslo 95,39 %, zatiaľ čo vo voľbách 2012 nepresiahla hranicu 60 %.

2002	70,06	49,51					
2004					47,94	43,5	19,96
2005			18,02	11,07			
2006	54,67	47,65					
2009					43,63	51,67	19,64
2010	58,83	49,69					
2012	59,11						
2013			20,11	17,29			
2014		48,3			43,4	50,48	13,05

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Štatistického úradu SR

Údaje v tabuľke jednoznačne demonštrujú, že komunálne voľby patria z hľadiska dôležitosti do prvej trojice volebných aktov na Slovensku. Ak si však zoberieme obce a mestá do 5000 obyvateľov, dospejeme k zaujímavým výsledkom. Od volebného roku 2006 je podiel voličov v tomto ukazovateli vyšší v komunálnych voľbách ako v parlamentných. Občania tak v menších spoločenských jednotkách prikladajú komunálnej sfére dominantnú úlohu, uvedomujú si priame dopady rozhodnutí na ich životy, pričom často dochádza k priamej interakcii voliča a predstaviteľov moci na lokálnej úrovni (Madleňák, 2012). Starostovia a členovia zastupiteľstiev sú tak priamo podrobení kontrole zo strany občanov. V mestách nad 5000 obyvateľov je naopak účasť v komunálnych voľbách v priemere o 3 % nižšia ako vo voľbách parlamentných. So zvyšujúcim počtom obyvateľov dochádza k strate priameho kontaktu kandidátov a občanov, pričom tí naopak neprikladajú miestnym rozhodovacím orgánom až takú významnú úlohu (Konečný – Konečný, 2009).

Úloha koalícií politických strán pri voľbách primátorov krajských miest

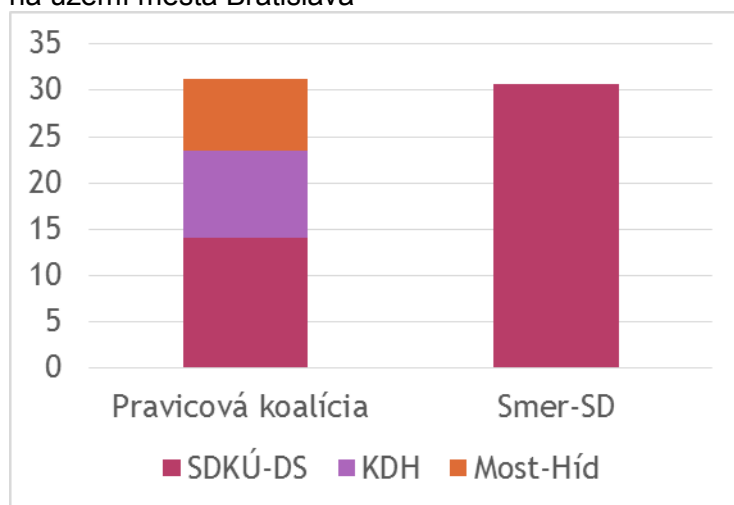
Komunálne voľby, ako už spomíname v predchádzajúcej časti, môžeme na základe faktov a ukazovateľov účasti zaradiť medzi najvýznamnejšie volebné akty v podmienkach Slovenska. Zo samotnej povahy volieb aktérmi volebného procesu nie sú iba voliči-občania vyjadrujúci svoje preferencie, ale aj politické strany a hnutia, ktoré svoje úsilie zameriavajú na získavanie legitímnej moci (Kováčová, 2013). Snaha uspieť vo volených zhromaždeniach a presadiť vlastných kandidátov na posty starostov a primátorov je z pozície politických strán najvýraznejšie najmä vo väčších krajských mestách (Madleňák, 2012). Pri dosahovaní týchto cieľov často dochádza k vzájomným rokovaniam a vznikom volebných koalícií s účelom maximalizácie zisku spoločných nominantov do kresla primátorov. Z tohto pohľadu je žiadúce sa zamerať na zloženie týchto koalícií, či kopírujú politickú líniu z tzv. vrcholnej politiky na líniu pravica-ľavica alebo dochádza k účelovým spojeniam. Rovnako sa v rámci analýzy posledných komunálnych volieb 2014 s využitím metódy analýzy a komparácie zameriame na aspekt naplnenia, resp. nenaplnenia potenciálu jednotlivých volebných koalícií pri podpore kandidátov na primátorov, či zohrali v tomto procese významnejšiu úlohu. V tomto úsilí bude rozhodujúce porovnanie výsledkov konkrétnych politických strán vystupujúcich vo volebných koalíciách a ich súčet individuálnych ziskov na území vybraných miest v parlamentných voľbách 2012. Zamerali sme sa pritom na Bratislavu a Trnavu, ktoré v dlhodobejšom časovom horizonte po roku 1990 vykazovali pomernú stálosť voličského správania z hľadiska presadzovania kandidátov určitého politického bloku strán.

Volebné koalície v hlavnom meste Bratislava

Hlavné mesto Slovenska môžeme na základe objektívnych ukazovateľov priradiť k tradičným baštám pravicových politických strán. Tento fakt umocňujú ich volebné zisky naprieč voľbami rôzneho typu od roku 1990. Konkrétne pri komunálnych voľbách primátora sa do roku 2010 vždy presadil kandidát pravicových politických strán, ktoré vstupovali do volebného procesu buď samostatne (Peter Kresánek v roku 1994 s podporou KDH), respektíve v koalíčných zoskupeniach (Jozef Moravčík v roku 1998 s podporou KDH + SDK + DÚ + DS + SDSS + SZS; Andrej Ďurkovič v roku 2002 s podporou KDH + ANO + DS + DÚ + SZS, respektíve ten istý kandidát v roku 2006 s podporou KDH a SDKÚ-DS). Rovnako boli tieto bloky politických strán úspešné aj pri obsadzovaní zastupiteľstiev v jednotlivých obdobiach (Klimovský, 2010). Rok 2010 však priniesol zásadný rozdiel. Široká pravicová koalícia, ktorá v sebe dokázala spojiť všetky rozhodujúce sily v tejto časti politického spektra SDKÚ-DS + KDH + SaS + Most-Híd + OKS, postavila do primátorského súboja kandidátku Magdalénu Vášaryovú. Prvýkrát v histórii komunálnych volieb na území hlavného mesta po spoločenských zmenách v roku 1989 nedokázala zužitkovať takúto významnú podporu a prehrala v súboji s Milanom Ftáčnikom, ktorý sa prezentoval ako nezávislý kandidát, hoci mu priamo vyslovila podporu strana Smer-SD. Úloha volebnej koalície sa v týchto voľbách ukázala ako menej dôležitá, pričom rozhodovali do značnej miery konkrétny výber kandidátov. Nesúhlas s nomináciou Vášaryovej vyjadrili pravicoví voliči podporou Jána Budaja, ktorého zastrešovali okrajové pravicové strany DÚ a DS, pričom dosiahol hranicu takmer 19 % (Pravica prehrala, uznal Dzurinda, 2010).

Pri komunálnych voľbách 2014 tak už pre kandidátov nepredstavoval primárny problém zisk priamej nominácie politických strán, respektíve volebných koalícií, čo sa prejavilo v presadení tzv. štatútu nezávislosti pri všetkých rozhodujúcich kandidátov, za ktorých boli považovaní Milan Ftáčnik, Milan Kňažko a Ivo Nesrovnal. Pri ďalšej analýze však dospejeme ku konštatovaniu, že v plnej miere tento status napĺňal len posledný menovaný. V rámci odporúčania politických centrál voličom sa Milanovi Kňažkovi podarilo získať podporu takmer zo všetkých pravicových zoskupení. SDKÚ-DS + SaS + Most-Híd + Sieť sa v prvej fáze zasadzovali za podporu kandidátky Tatiany Kratochvílovej, ktorá sa však rozhodla z volebného boja odstúpiť, čo sa premietlo v prechode trojice strán smerom k Milanovi Kňažkovi, ktorý už v tejto fáze mohol počítať s KDH a stranou NOVA. Jednotné vystupovanie všetkých rozhodujúcich pravicových formácií predznamenávalo vysoký potenciál zisku pre Milana Kňažka (M.Kňažko dostane v Bratislave podporu strán Pravej koalície, 2014). Najväznejším protikandidátom mal byť úradujúci primátor Milan Ftáčnik, ktorého podporovala strana Smer-SD. Rolu dvoch favoritov demonštrovali aj volebné zisky zúčastnených strán v parlamentných voľbách 2012.

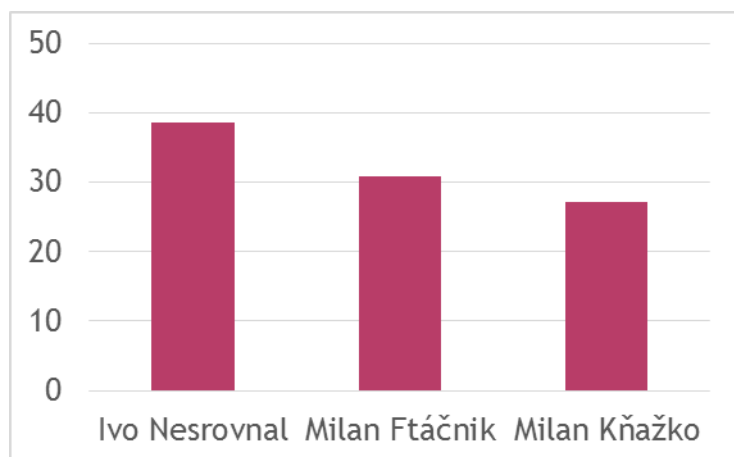
Graf č. 1: Volebný zisk politických strán zoskupených v blokoch pri parlamentných voľbách 2012 na území mesta Bratislava

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu

Milan Kňažko sa predsa len dostal do pozície výraznejšieho favorita, pretože mohol počítať aj s pomerne novými politickými silami Siet' a NOVA, pričom v prípade prvej menovanej sa podľa prieskumov verejnej mienky pohybovala miera potencionálnych voličov na úrovni 10 %. Samotné komunálne voľby však priniesli obrovské prekvapenie. Oboch očakávaných protivníkov v konečných číslach s miernym odstupom porazil pomerne neznámy Ivo Nesrovnal, ktorý si ako jediný udržal status nezávislého kandidáta.

Graf č.2: Výsledky komunálnych volieb 2014 na post primátora v meste Bratislava

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR

Výsledky komunálnych volieb jednoznačne naznačujú, že faktor podpory politických strán zoskupených vo volebných koalíciách nezohrával významnú úlohu. V teoretickom vymedzení by sa na základe volebnej matematiky stať víťazom Milan Kňažko, ale nakoniec skončil až na treťom mieste. Voliči pri volebnom akte nerešpektovali odporúčania politických centrál a rozhodli sa podporiť kandidáta nezaťaženého prepojením s politickou mocou. Osobné kvality kandidáta a jeho profilácia tak výrazným spôsobom dominovala nad rozhodnutiami straníckych centrál. Pri

konečnom hodnotení volebných koalícií však treba zdôrazniť, že Milan Kňažko nebol oficiálnym kandidátom ani jednej politickej strany, pričom len získal ich podporu.

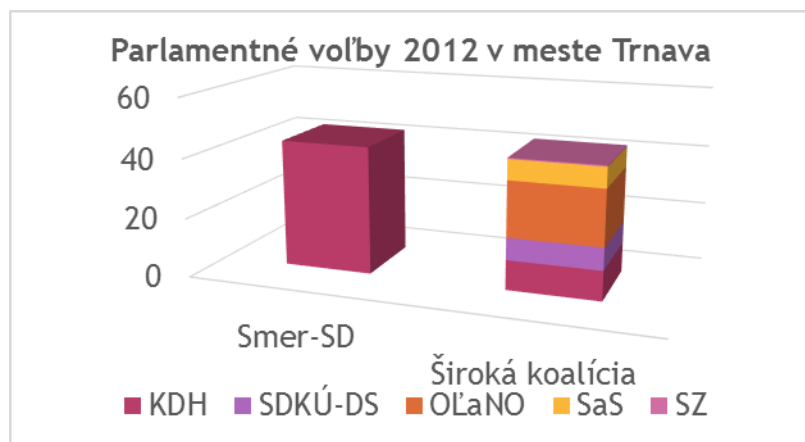
Volebné koalície v meste Trnava

Pri rozhodovaní voličov sa vynára viacero faktorov, ktoré ovplyvňujú voličské správanie. Za špecifikum mesta Trnava môžeme považovať faktor religiozity. Toto tvrdenie demonštrujú výsledky jednotlivých komunálnych volieb od roku 1990, na základe ktorých možno Trnavu označiť za tradičnú baštu kresťanských–demokratov (Klimovský, 2010). V rámci mestského zhromaždenia KDH až do roku 2010 obsadzovalo väčšinu kresiel, či už samostatne alebo prostredníctvom kreovaných volebných koalícií. V absolútnych číslach v období 1994 – 2014 kresťanskí demokrati samostatne obsadili 26,9 % mandátov, respektíve v prípade zoskupení viacerých strán sa hranica úspešnosti blíži šesťdesiatim percentám (56,4 %) (Štatistický úrad SR). Dominantné postavenie umocňovalo aj kontinuálne obsadzovanie primátorského kresla nominantmi KDH Štefanom Bošnjakom (1994-2010) a Vladimírom Butkom (2010-2014).

Komunálne voľby 2010 však napriek obhájeniu pozície primátora zo strany KDH priniesli zásadnú zmenu v rámci rozdelenia kresiel. Prvý krát od vzniku obecnej samosprávy kresťanskí demokrati nezískali väčšinové zastúpenie, respektíve neboli zapojení do koalície politických strán, ktoré by túto podmienku spĺňalo. Z 31 kresiel 17 poslancov získala koalícia Smeru-SD – ĽS-HZDS – HZD – ND, pričom smerom k ďalším voľbám ašpirovala najsilnejšia parlamentná strana aj na primátorské kreslo. Neúspech KDH vyplýval najmä zo zlyhania rokovania s tradičným pravicovým partnerom SDKÚ-DS, ktorá kandidovala v koalícii s SaS (Pokorný, 2010).

Pred voľbami 2014 sa pravicové strany chceli vyvarovať rovnakého scenára, pričom okrem obhájenia postu primátora sa snažili opätovne získať väčšinu v zastupiteľstve. Prostriedkom mal byť vznik širokej koalície, v ktorej mali zastúpenie na základe politickej blízkosti všetky politické subjekty vystupujúce na celoštátnej úrovni v opozičných radoch. Zdlhavé rokovania nakoniec viedli k vzniku najširšej koalície v histórii volieb v meste Trnava s účasťou KDH + SDKÚ-DS + SaS + OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti + NOVA + SZ. Nominantom tejto koalície sa stal člen KDH Ján Žitňanský, ktorý na základe politickej podpory jednoznačne patril k favoritom volieb. Ak spočítame zisk jednotlivých politických strán na území mesta Trnava v parlamentných voľbách 2012, v prípade rozhodovania občanov podľa politickej príslušnosti by sa volebný zisk kandidáta pohyboval na hranici 40 %, pričom hlavným protikandidátom mal byť nominant Smeru-SD Bystrík Stranko približne s rovnakou voličskou podporou.

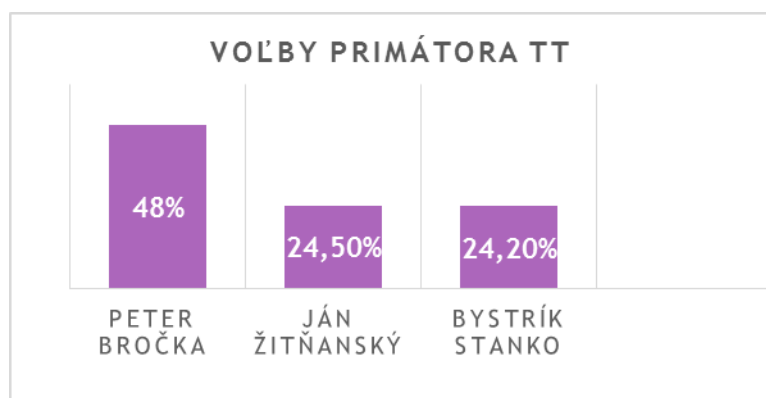
Graf č. 3: Volebný zisk politických strán zoskupených v blokoch pri parlamentných voľbách 2012 na území mesta Trnava

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov zo štatistického úradu

Do volebného procesu však zasiahol iný faktor, ktorý rozhodol o výsledkoch volieb primátora v meste Trnava. Kandidáti politických strán boli negovaní predstaviteľmi nezávislých kandidátov zoskupených pod občianskym združením „Za lepšiu Trnavu“, ktorá okrem kandidátky do zastupiteľstva postavila aj vlastného nominanta do boja o primátorské kreslo v podobe mladého právnika Petra Bročku. Jeho kampaň nebola pri tom založená na masívnej billboardovej komunikácii s potencionálnym voličom, ale na dobrovoľníckych akciách v prospech mesta Trnava (Briška, 2014). Poukazoval pri tom na prepojenie ostatných kandidátov s jednotlivými politickými stranami, ktoré sa primárnym spôsobom premieta pod politické rozhodnutia. Vytvoril sa nový fenomén „Petra Bročku“, ktorý dokázal do vysokej miery eliminovať potenciál, či už pravicového koaličného zoskupenia, respektíve nominanta najsilnejšej politickej strany na celoštátnej úrovni. Víťazstvo občianskeho kandidáta bolo do veľkej miery prekvapením, keď sa jednoznačne odpútal od ostatných protikandidátov zastrešených podporou politických strán.

Graf č.4 : Výsledky komunálnych volieb 2014 na post primátora v meste Trnava

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu SR

Potenciál širokej volebnej koalície s dominantnou politickou stranou KDH na komunálnej úrovni v meste Trnava tak vôbec nebol naplnený. Kandidát Ján Žitňanský neprekročil ani hranicu 25 %, čo do značnej miery možno pripísať osobnostnej stránke kandidáta, ktorý bol pre väčšinu voličov pomerne neznámym. Zastrešenie politickými silami sa ukázalo ako neefektívne, pričom môžeme

jasne vyjadriť záverečné konštatovanie, že pri rozhodovaní občanov zohralo len okrajovú úlohu. Najširšia koalícia v histórii komunálnych volieb v meste Trnava integrujúca takmer všetky relevantné pravicové strany tak nenaplnila pri voľbe primátora svoja základné poslanie.

Záver

Komunálne voľby z hľadiska účasti voličov patria do skupiny volieb s najvyššou participáciou občanov. Primárnym záujmom politických strán je presadenie vlastných nominantov, čo však na komunálnej úrovni naráža na postavenie kandidátov s nezávislým statusom. V snahe maximalizácie zisku a negovania nezávislého spektra sa vytvárajú účelové volebné koalície, ktoré sme podrobili analýze. Primárne sme sa zamerali na voľby primátorov v krajských mestách Bratislava a Trnava, v ktorých po roku 1990 zohrávali volebné koalície rozhodujúcu úlohu. V oboch prípadoch sa presadzovali kandidáti pravicového spektra politických strán, čo však v Bratislave vyvrátili už komunálne voľby 2010. V skúmaných voľbách 2014 kandidáti s najväčšou šancou na úspech vystupovali so statusom nezávislosti, čo však v prípade Milana Kňazka a Milana Ftáčnika pri podpore rozhodujúcich politických subjektov môžeme hodnotiť ako „pro forma“. Ako vyplýva z našich analýz, napriek potenciálu oboch blokov politických strán, vychádzajúc zo ziskov v parlamentných voľbách 2012 na území mesta, dosahoval ich potenciál hranicu 30 percent. Odborné kvality a výsledky Iva Nesrovnala v komunálnej politike však výrazne prevážili faktor stránickej podpory a dokázal uspieť „de facto“ ako jediný nezávislý kandidát. Ak sa pozrieme na výsledky koalíčných zoskupení v rámci Trnavy, môžeme pozorovať podobný jav ako v Bratislave. Napriek nepretržitému úspechu pravicových strán pri presadzovaní kandidátov na primátora po roku 1990 a integrácii rozhodujúcich pravicových subjektov pri podpore Jána Žitňanského nedokázal tento kandidát uspieť. O zisku primátorského kresla taktiež nerozhodla ani stránica príslušnosť ľavicového nominanta strany SMER-SD Bystríka Stanka, ale nezávislá kandidatúra Petra Bročku vystupujúceho na čele občianskeho združenia „Za lepšiu Trnavu“, ktorá sa prezentovala dobrovoľníckou činnosťou v dlhšom časovom horizonte. Komunálne voľby 2014 tak v prípade voľby primátorov v skúmaných mestách jednoznačne potvrdili trend presadzovania sa nezávislých kandidátov s reálnymi výsledkami v komunálnej sfére na úkor záujmov centrálnych politických strán.

Zoznam použitej literatúry:

BRIŠKA, P. *Kandidát Bročka: Nechystám žiadne predvolebné divadlo.* 2014 [online] [cit. 2015-05-11] Dostupné na internete: < <http://trnava.sme.sk/c/7261715/kandidat-brocka-nechystam-ziadne-predvolebne-divadlo.html> >

HUTTNER, R. *Pravica prehrala, uznal Dzurinda.* 2010 [online] [cit. 2015-05-11] Dostupné na internete: < <http://spravy.pravda.sk/volby/clanok/243551-pravica-prehrala-uznal-dzurinda/> >

KLIMOVSKÝ, D. 2010. *Občan nehľadá iba na stránčke logo: V európskych komunálnych voľbách sa dobre uplatňujú aj nezávislí kandidáti.* Verejná správa. vol 65. no 4. p. 21-23 ISSN 1335-7883

KONEČNÝ, S.-KONEČNÝ, B. 2009. *Otvorená komunálna politika.* Teória a prax. 1. vyd. Bratislava: Mayor s.r.o., 2009. 291 s. ISBN 978-80-969133-3-6

KOVÁČOVÁ, N. 2013. *Voličské správanie ako prejav politickej participácie.* Revue spoločenských a humanitných vied, 2013 [cit 28.06. 2015] Ročník 1. Číslo 3-4 ISSN 1339-259X

MADLEŇÁK, T. 2012. *Regionálna diferenciácia volebného správania sa obyvateľov na Slovensku v rokoch 1998-2010.* Bratislava: VEDA 2012. 238 s. ISBN 978-80-224-1231-5

SPÁČ, P. 2010. *Priama a zastupiteľská demokracia na Slovensku.* 1. vyd. Brno: Pro Institut pro srovnávací politologický výzkum Fakulte sociálních studií Masarykovy univerzity. 2010. 278 s. ISBN 978-80-7325-238-0

Milan Kňazko dostane v Bratislave podporu strán Pravej koalície. 2014 [online] [cit. 2015-05-11] Dostupné na internete: < <http://www.knazko.sk/media/m-knazko-dostane-v-bratislave-podporu-stran-pravej-koalicie/> >

Adresa autora:

PhDr. Dalibor Mikuš
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Fakulta sociálnych vied
Katedra verejnej politiky a verejnej správy
E-mail: dalibor.mikus@ucm.sk